



Perusturvalautakunta 26.10.2010, liite §
Koulutuslautakunta 21.6.2011, liite § 100

SUOMI TOISENA KIELENÄ -OPETUSSUUNNITELMA

päivähoitoon ja esiopetukseen

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	2
2	MONIKULTTUURINEN PÄIVÄHOITO JA ESIOPETUS.....	3
3	S2-OPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN RADANVARSIKUNNISSA.....	4
4	KASVATUSKUMPPANUUS JA OMAN ÄIDINKIELEN TUKEMINEN.....	5
5	KIELEN KEHITYS JA OSA-ALUEET	7
5.1	Kielen kuuntelu ja ymmärtäminen	9
5.2	Puhuminen	9
5.3	Suullinen vuorovaikutus	10
5.4	Lukemisen ja kirjoittamisen valmiudet.....	10
5.5	Kielen rakenne	10
6	SUOMI TOISENA KIELENÄ (S2) -OPETUS	12
7	TOISEN KIELEN OPPIMINEN	13
8	DOKUMENTOINTI JA ARVIOINTI.....	15

Liitteet

Liite 1	Maahanmuuttajuuteen liittyviä käsitteitä
Liite 2	Suomi toisena kielenä -opetuksen (S2) henkilökohtainen suunnitelma
Liite 3	Suomi on erilainen kieli
Liite 4	Suomi toisena kielenä -oppimisen seuranta päiväkodissa
Liite 5	Kirjallisuutta / käytettävää materiaalia

1 JOHDANTO

Päivähoidon ja esiopetuksen Suomi toisena kielenä -opetussuunnitelma on laadittu Keski-Uudenmaan radanvarsikuntien yhteistyönä. Suomi toisena kielenä (S2) -opetussuunnitelma antaa kokonaiskuvan opetuksen järjestämisestä, tavoitteista, sisällöstä ja arvioinnista. Tarkoituksena on suunnitelmallisesti ohjata maahanmuuttajataustaisten lasten suomi toisena kielenä -oppimista ja opettamista.

Vuonna 2008 päivitetystä S2-opetussuunnitelmassa (aiemmat 2002 ja 2004) on huomioitu viimeisimmät Varhaiskasvatuksen (2003) ja Esiopetussuunnitelman (2000) perusteet sekä kuntakohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen S2-opetussuunnitelmat muodostavat jatkumon. Nykyisiin perusopetuksen S2-opetussuunnitelmiin liittyy kielen oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Varhaiskasvatuksen S2-opetussuunnitelmassa kielen eri osa-alueita ja arviointia käsitellään sen pohjalta.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan maahanmuuttajatyön kehittämisjaosto on selvittänyt maahanmuuttajatyön nykytilaa. Raportissa (2007:62) esitetään varhaiskasvatuksen maahanmuuttajatyön kehittämisen visiot vuoteen 2020 asti. Radanvarsikuntien päivähoiton ja esiopetuksen S2-opetussuunnitelmassa on huomioitu esitetyt suuntaviivat.

Työryhmä on koostunut ratavarsikuntien päivähoiton edustajista

Riihimäki	Johanna Hassinen, kelto
Hyvinkää	Pirjo Sivén, kelto - lelto Reija Itäkodes, Ito
Järvenpää	Arja Loima, Ito Ritva Riepponen aelto
Tuusula	Kristiina Grönroos, aelto
Kerava	Päivi Korhonen, kiertävä S2- Ito

22.5.2008 Järvenpää

2 MONIKULTTUURINEN PÄIVÄHOITO JA ESIOPETUS

Suomalainen varhaiskasvatus on monikulttuuristunut eri kieli- ja kulttuuritaustaisten sekä maahanmuuttajataustaisten perheiden, lasten ja työntekijöiden myötä. Monikulttuurisen päivähoiton ja esiopetuksen visio, rakenteet ja toimintatavat ovat muotoutumassa. Monikulttuurisuutta rakennetaan, kun kulttuurit kohtaavat päiväkodin arjessa. Se on aktiivista vuorovaikutusta, yhteistoimintaa ja toinen toisilta oppimista. **Monikulttuurinen kasvatus on kaikille lapsille tarkoitettua, eri näkökulmista lähtevää hoitoa, kasvatusta ja opetusta.** Varhaiskasvattajan monikulttuurinen ammatillisuus sisältää laajentuneen itseyymmärryksen, kriittisen suhtautumisen työhön, empatian sekä erilaisten todellisuuksien ja elämänmuotojen hahmottamisen. Se edellyttää oman ja työyhteisön ajattelun ja toiminnan analysointia sekä arviointia.

Lasten ja perheiden moninaisuus ei voi olla näkymättä suomalaisen päivähoiton ja esiopetuksen arjessa ja käytänteissä. Pedagogisissa ratkaisuissa, toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa otetaan huomioon kokonaisvaltaisesti lapsen yksilölliset tarpeet sekä kieli- ja kulttuuritausta - päivähoiton varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman lisäksi. Vanhempien kanssa keskustellaan lapsesta, perheestä sekä päiväkodin hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta sovittaen yhteen eri kulttuurien välisiä eroja, jotka vaikuttavat arkeen. Yhteistyön onnistuminen edellyttää tarvittaessa tulkinn käyttöä. Perheen kanssa laaditaan lapsen yksilöllinen kasvatussuunnitelma, johon sisällytetään lapsen kotoutumista tukevat tavoitteet ja käytännöt.

Monikulttuurisen päivähoiton ja esiopetuksen tavoitteisiin kuuluu lasten oman kielen ja kulttuurin tukeminen yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajien kanssa. Vanhempia kannustetaan välittämään lapselleen omaa äidinkieltään, ajatteluaan, perinteitään ja tapojaan, jotka ovat tärkeitä lapsen identiteetin muodostumiselle. Luonteva tapa monikulttuurisuuteen kasvamisessa on, että päiväkodissa on suomalaisen henkilökunnan lisäksi maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. Lapsi tarvitsee myös tukea ymmärtääkseen kulttuurien välisiä eroja. Vuorovaikutuksellisen suomenkielen oppimisen perustana on oman äidinkielen hallinta. Tuettaessa lasta kaksikielisyyteen on tärkeää, että lapsella on mahdollisuus käyttää kumpaakin kieltä luonnollisissa ja vaihtelevissa tilanteissa sekä lasten että aikuisten kanssa. Lisäksi on tärkeää, että lapsi saa äidinkieltensä ja suomen kielen opetusta päivähoitossa.

3 S2-OPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN RADANVARSIKUNNISSA

Radanvarsikunnissa kokoontuu monikulttuurista varhaiskasvatusta ja opetusta kehittävä koulun ja päivähoidon maahanmuuttajatyön työryhmä. Sen tarkoituksena on kehittää monikulttuurisuuteen ja suomi toisena kielenä (S2)-opetukseen liittyviä asioita ja järjestää yhteistä koulutusta. Kuntien varhaiskasvatusta järjestettäessä tulisi huomioida, että maahanmuuttajataustaisten (Liite 1) perheiden lasten kielenkehityksen tukeminen ja S2-opetuksen kehittäminen on jatkuva prosessi. Kehittämistyön rakenteesta ja käytänteestä sovitaan kuntakohtaisesti.

Päivähoitoyksikön esimies on vastuussa varhaiskasvatuksen toteuttamisesta ja arvioinnista. S2-oppimisen tukeminen on osa päivähoidon hoito-, kasvatus- ja opetushenkilöstön perustehtävää. S2-opetusta antavat ryhmän varhaiskasvattajat sekä mahdollisesti kiertävä S2-opetukseen perehtynyt lastentarhanopettaja. Henkilökunnan tehtävänä on myös rohkaista lasten vanhempia oman äidinkielen käyttöön ja ylläpitämiseen.

Vanhempien kanssa laaditaan lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan myös S2-opetuksen tavoitteet ja arviointia (Liite 2). S2-opetusta dokumentoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Suunnitelmassa tulee näkyä myös lapsen äidinkieli ja kotona puhutut kielet. Apuna käytetään tulkkia ja tarvittaessa erityistyöntekijöitä.

Päivähoitoikäisen maahanmuuttajataustaisen lapsen S2-opetus järjestetään päivähoidon yhteydessä. Lapsen suomen kielen edistymistä tuetaan pienryhmäopetuksessa ja S2-pienryhmissä, jolloin vertaisryhmä tukee lapsen kielen harjoittelua / harjaantumista. Maahanmuuttajataustaisen lapsen esiopetus on mahdollista järjestää muun esiopetuksen yhteydessä, perusopetukseen valmistavana opetuksena tai näiden yhdistelmänä.

4 KASVATUSKUMPPANUUS JA OMAN ÄIDINKIELEN TUKEMINEN

Päivähoidossa kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja varhaiskasvattajien tietoista ja tasavertaista toimintaa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa – vanhemmilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lasta koskeviin asioihin. Tämä luo perustaa kasvatuksen ja opetuksen onnistumiselle monikulttuurisessa päiväkodissa. Maahanmuuttajataustaisen perheen ja päiväkodin kasvatuskumppanuuden muodostumiselle on tärkeää käydä aloituskeskustelu heti lapsen tultua päivähoidon. Vanhemmilla on oikeus olla selvillä lapsensa päivähoidon liittyvistä asioista. Käyttämällä tulkkia hoito- ja kasvatustilanteissa sekä vanhemmat että päiväkodin voivat varmistua, että asiat ymmärretään puolin ja toisin. Tällöin myös varmistetaan tasa-arvon toteutuminen keskusteluun osallistuvien välillä sekä rakennetaan luottamuksellista ja keskustelevaa kasvatusilmapiiriä. Lapsen vanhemmat tutustuvat päivähoitoon käytänteisiin ja vastaavasti päivähoitohenkilöstö saa tietoa lapsen aikaisemmasta kehityksestä sekä perheen tavoista ja kulttuurista. Vanhempien kanssa keskustellaan myös kaksikielisyyteen kasvamisesta. Päivittäinen kommunikointi vanhempien kanssa voi tuntua hankalalta, kun yhteistä kieltä ei ole. Vanhempien tulee silti tietää, mitä päiväkodissa tapahtuu. Arjen kommunikointia vanhempien kanssa voi helpottaa esimerkiksi päivä- ja viikko-ohjelman kuvittaminen.

Lasta tuetaan kahteen kulttuuriin kasvamisessa yhteistyössä perheen kanssa. Vanhempien tietoisuus kielen merkityksestä ja päätös molempien kielen oppimisen mahdollistamisesta on oleellinen. Päivähoidon varhaiskasvattajilla tulee olla oman kulttuurin tuntemukseen ja kunnioitukseen pohjautuva myönteinen asenne muita kulttuureja kohtaan. Jotta lapsi voisi kokea taustaansa liittyvän monikulttuurisuuden vahvuutena, tulee aikuisten ja koko kasvuympäristön välittää tätä arvostusta.

Omien ja päivähoitoyhteisön kulttuuristen arvojen, asenteiden ja uskomusten tiedostaminen toiminnan ja ajattelun taustalla on avainasemassa. Avoin suhtautuminen erilaisuuteen ja eri kulttuurien tuntemus auttaa välttämään väärinkäsityksiä ja rakentaa luottamusta. Päiväkodin toimintaan kuuluvista suomalaisen kulttuuri- ja uskontoperinteeseen liittyvistä tapahtumista ja juhlista keskustellaan vanhempien kanssa. Vastaavasti vanhempia voi pyytää kertomaan kulttuuristaan ja tavoistaan sekä lapsille että henkilökunnalle.

Oma äidinkielen hallinta edistää lapsen kielellistä kehitystä, vahvistaa itsetuntoa ja kulttuuri-identiteettiä sekä luo pohjan muiden kielen oppimiselle. Äidinkielen ylläpitäminen ja kehittäminen jää varhaiskasvatusikäisillä pääosin vanhempien vastuulle, joten heitä pitääkin kannustaa tarjoamaan lapselle mahdollisimman monipuolista äidinkielen mallia. Siteet vanhempiin ja omaan kulttuuritaustaan heikkenevät, jos lapsen oma äidinkieli (1.

kieli) jää heikoksi. Seurauksena voi olla identiteetti-ongelmia ja juurettomuutta. Äidinkielen tärkeyttä tulisikin korostaa lapsen tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi. Omaksuttuaan äidinkieltä perustaidot on lapsi valmis oppimaan suomea toisena kielenä. Samalla kun lapsi oppii suomen kieltä, hän tutustuu myös suomalaiseen kulttuuriin ja tapoihin. Maahanmuuttajataustaisilla lapsilla suomen kielen oppiminen onkin osa kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotouttamistyön yhtenä tavoitteena on tukea maahanmuuttajia kaksikielisyyteen. Lapsiryhmiä muodostettaessa olisi hyvä sijoittaa muutamia samaa kieltä puhuvia lapsia samoihin ryhmiin. Sijoittamalla maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä päivähoitoon annetaan lapsille mahdollisuus saada oman äidinkieltä tukea sekä henkilökunnalle tietoa lapsen kulttuurista ja äidinkielen kehitysvaiheesta.

5 KIELEN KEHITYS JA OSA-ALUEET

Oppiakseen kielen lapsella tulee olla mahdollisuus käyttää sitä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Kannustavassa ja myönteisessä ilmapiirissä lapsi innostuu kokeilemaan kieltä aktiivisesti. Niin oman äidinkielen kuin toisenkin kielen oppiminen etenee samojen kehitysvaiheiden kautta. Lapset saavuttavat kielen kehitysvaiheet hyvin eri tavoin ja eri-ikäisinä. Kieltä opitaan spiraalimaisesti, jo opittua kerrataan, syvennetään ja laajennetaan huomioiden lapsen kokonaiskehitys.

Kielen eri osa-alueita ovat kuuntelu ja ymmärtäminen, puheen tuottaminen, suullinen vuorovaikutus, lukemis- ja kirjoittamisvalmiudet. Näihin liittyvät olennaisesti sanavarasto ja käsitteet, kielen rakenteet ja kielellinen tietoisuus. Lapsen kielitaito voi eri osa-alueilla olla hyvin epätasainen ja aluksi oppiminen voi edetä hitaastikin.

Lapsen äidinkielellä voi olla merkitystä suomen kielen kehittymiseen. Opetuksen suunnittelua tukee tieto lapsen äidinkielen taitovaiheesta sekä lapsen muusta kehitystasosta. Suomi toisena kielenä -oppiminen etenee periaatteessa samassa järjestyksessä kuin suomen oppiminen äidinkielenä. Oppimiseen vaikuttavat kuitenkin lapsen oman äidinkielen ja suomen kielen rakenteelliset erot sekä lapsen kielellinen ja kulttuurinen ympäristö. Maahanmuuttajataustainen lapsi oppii nopeasti päiväkodin rutiinit ja fraasit, mutta lapsen sujuvalta vaikuttava kieli ei välttämättä ole kehittynyt arjen selviytymiskieltä pidemmälle.

Havainnoitaessa maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen kehittymisvaiheita ja kartoitettaessa vanhempien kanssa lapsen oman äidinkielen taitoja voidaan hyödyntää seuraavaa *Lapsen kielen ja puheen kehitys ennen kouluikää* – taulukkoa.

Lapsen kielen ja puheen kehitys ennen kouluikää

Äidinkielen ja toisen kielen oppiminen etenee suunnilleen samojen lainalaisuuksien mukaisesti. Huomioi taulukkoa lukiessasi S2-kielen oppimiseen tarvittava aika 5-7v.

<p>Ikä: 0 – 1 v.</p>	<p>Monipuolista jokeltelua Kyky käyttää eleitä ilmaisun tukena 10 - 30 merkityksellistä sanaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • sanaston ymmärtäminen on kehittyneempää kuin tuottaminen • symbolisia leikkitoimintoja.
<p>1 – 2v.</p>	<p>Ymmärtää pieniä lauseita ja kehotuksia (osoittaa esineitä, ojentaa esineen pyydettyessä) Yli 250 merkityksellistä sanaa (yksilöllinen vaihtelu 0 - 600 sanaa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • sanayhdistelmiä, jotka taipuvat <p>Lapsi oppii noin 10 uutta sanaa päivässä</p> <ul style="list-style-type: none"> • substantiivien ja verbien osuus määrällisesti suurin • adjektiivit, pronominit ja partikkelit yleistyvät <p>Puheessa esiintyy taivutusmuotoja</p> <ul style="list-style-type: none"> • preesens- ja imperfektimuotoja • monikon tunnus ja genetiivi • partitiivi, sisä- ja ulkopaikallissijoja <p>Lapset käyttävät myös ´omatekoisia´ muotoja ja taivutuksia Kiinnostus puheeseen ja kuunteluun</p>
<p>3v.</p>	<p>Puhe lähes kokonaan ymmärrettävää Monisanaisia lauseita Apuverbin käyttöä, eri aikamuotoja, verbin taivuttamista eri persoonissa Käsky-, kielto- ja kysymyslauseita Esineiden paikkaa osoittavia määreitä Adjektiivien vertailuasteiden käyttöä Kielellisen tietoisuuden alku: sana- ja loruleikit Ymmärtää arkikieltä, kuuntelee pieniä kertomuksia Puheessa voi ilmetä lievää takertelua tai sujumattomuutta</p>
<p>4 – 5v.</p>	<p>Eri sanaluokan sanoja esiintyy samassa suhteessa kuin aikuisen arkipuheessa Kertoo tarinoita, satuilee Lapsi hallitsee sanojen taivutusta ja lauseiden muodostamista koskevat perussäännöt</p> <ul style="list-style-type: none"> • omatekoisten taivutusten väheneminen <p>Ilmaisujen tarkentuminen tulee esille</p> <ul style="list-style-type: none"> • ajan ilmaisuissa • paikan ja sijainnin kuvauksessa • esineiden ja asioiden laadullisessa tarkastelussa (koko, määrä, väri, muoto) <p>Ymmärtää ja käyttää monipuolista ja sujuvaa kieltä</p>
<p>6 – 7v.</p>	<p>Lapsi hallitsee noin 14 000 sanaa, sanojen ääntäminen on yleiskielen mukaista Lapsen puhe on selkeää ja rakenteellisesti oikeaa Lapsi nimeää sujuvasti esineitä ja symboleja Foneemisen tietoisuuden kehittyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • lapsi oivaltaa vähitellen, että sanat muodostuvat erillisistä äänneistä • havaitsee sanojen äänne-eroja • oppii yhdistämään, poistamaan, lisäämään ja laskemaan äänneitä <p>Vuorovaikutuksen perustaitojen omaksuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • lapsi keskittyy kuuntelemaan puhetta • esittää kysymyksiä kuulemastaan • vastaa kysymyksiin, puhuu vuorotellen • toimii annettujen ohjeiden mukaisesti <p>Ymmärtää jo pitkiä lauseita ja käsitteellistä kieltä</p>

Lähde: Lyytinen, Lastentarha-lehti 1/ 2002 Lapsen kielenkehitys ennen kouluikää

5.1 Kielen kuuntelu ja ymmärtäminen

Varhaiskasvatuksessa lapselle tarjotaan monenlaista toimintaa ja kokemuksia. Lapsella on tarve tulla toimeen ympäristönsä arkipäivän tilanteissa. Kasvattajien ääntämisen ja puhetyylin tulee olla selkeää ja jäsentynyttä. Arkisia asioita ja esineitä nimetään sekä käytetään kokonaisiksi merkityksellisiä lauseita ja virkkeitä. Sanalliseen ohjaamiseen liitetään kiinteästi konkreettinen, toiminnallinen ja kuvallinen malli sekä toistaminen. Kuullun ymmärtämistä syvennetään eri aisteja hyödyntäen. Lasta harjaannutetaan alusta lähtien kuuntelemaan ja erottelemaan kuulemaansa. Kielen kuuntelu ja sen ymmärtäminen luo pohjaa ääntämisen oppimiselle. Kielen ymmärtäminen tukee myös sosiaalistumista.

Puheen ymmärtämiseen liittyy annettujen ohjeiden ja pyyntöjen mukaan toimiminen sekä esitettyihin kysymyksiin vastaaminen. Ymmärtämisen tasoa voidaan kuvata tarvittavien toistojen ja havainnollistamisen määrällä sekä itsenäisen ja mallin mukaan toimimisen tasolla. Keskusteltaessa kuvista ja luetuista kirjoista lapselle tehdään kysymyksiä. Vastaamalla kysymyksiin lapsi jäsentää kuulemaansa ja tuottaa puhetta. Kysymyksillä arvioidaan kuullun ymmärtämistä, tarkoituksena ei ole mitata lapsen muistia. Kielen kuuntelussa ja ymmärtämisessä on olennaista se miten lapsi kiinnittää huomionsa puheeseen.

5.2 Puhuminen

Lasta rohkaistaan monipuoliseen ilmaisuun. Tärkeää on, että lapsi tulee ymmärretyksi ja uskaltaa kertoa omista toiveistaan, tarpeistaan ja tunteistaan. Ensinnäkin lapsi opettelee puhumaan arkipäivän perustanastoa ja fraaseja (esim. kohteliaisuudet) sekä tarpeisiin ja kokemuksiin liittyvää kieltä. Alkuvaiheessa ilmauksiin sisältyy paljon asioiden, esineiden ja kuvien nimiä (substantiivejä), joita voidaan nimetä esimerkiksi ympäristöstä osoittelemalla ja kyselemällä. Käytettäessä jo alusta alkaen kokonaislauseita tutustutaan samalla myös verbeihin ja niiden persoonamuotoihin *Mikä se on? Se on tuoli. Kuka istuu tuolilla? Minä istun / sinä istut tuolilla*. Lapselle annetaan säännöllisesti aikaa ja mahdollisuuksia tuottaa puhetta ja opetella nimeämään esineitä ja asioita arkipäivän tilanteissa ja opetustuokioissa edeten käsitteellisempään ilmaisuun. Puheen sujuvuuteen vaikuttaa sanojen palautuminen muistista. Niinpä opittujen asioiden vahvistaminen edellyttää runsaasti toistamista eri tilanteissa. Sanaston ja puhumisen oppiminen ja opettaminen on jatkuva prosessi. Arjessa lapsen puhetta havainnoitaessa kiinnitetään huomiota mm. ääntämiseen, lapsen ilmausten pituuteen (yksittäisiä sanoja vai lyhyitä lauseita), lapsen tekemiin kysymyksiin, persoonalliseen tapaan puhua (vähän tai paljon) ja kielen kehittyessä kielen rakenteisiin.

5.3 Suullinen vuorovaikutus

Lapsi oppii kieltä vuorovaikutuksessa muiden kanssa yhdessä toimimalla, leikkimällä ja keskustelemalla. Turvallinen ja kannustava ilmapiiri on edellytys vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Lasta rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri ihmisten kanssa erilaisissa kielenkäyttötilanteissa, vaikka suomen kielen taito olisi puutteellinen.

Lähtökohtana ovat aikuisen omat vuorovaikutustaidot. Aikuisen läsnäolo ja kiinnostus lapsen maailmasta tarjoavat mallin kommunikoinnista. Aikuinen kuuntelee mitä lapsella on sanottavana tai aluksi elein ja ilmein kerrottavana. Ryhmätilanteissa ohjaava aikuinen varmistaa lasten tasavertaisen huomioimisen ja osallistumisen arkipäivän kommunikointiin (puhuminen, kysyminen, keskustelu, kuuntelu). Lapsille opetetaan selviytymistä erilaisissa suullista vuorovaikutustaitoa edellyttävissä tilanteissa.

5.4 Lukemisen ja kirjoittamisen valmiudet

Kielen oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, joka edellyttää tunne-elämyksiä, kokemuksellisuutta ja aistien monipuolista käyttöä. Eri aistikanavien kautta saadun tiedon hahmottaminen, sen erottelu- ja yhdistelykyky luovat perusedellytykset myös lukemaan ja kirjoittamaan oppimiselle.

Lapsen ja aikuisen lukuhetket herättävät mielenkiinnon lukemiseen. Lapsen ymmärtämisen taidot kehittyvät, sanavarasto kasvaa ja lapsi saa kokemuksen siitä, että hän voi tunnistaa sanoja. Kuvien käyttö kommunikoinnin tukena opettaa lasta myös kiinnittämään huomiota puhutun ja kirjoitetun kielen välisiin yhteyksiin ja sanojen rakenteisiin.

Suomen kielen luku- ja kirjoitussuuntaa, vasemmalta oikealle ja ylhäältä alas, harjoitellaan erilaisten pelien, tehtävien ja leikkien avulla. Lapsen kanssa voidaan vertailla oman äidinkielen ja suomenkielen eroja luku- ja kirjoitussuunnissa. Sanojen tavuttamista, kirjain-äänne vastaavuutta, kirjainmuotoja, kirjainten tunnistamista ja merkityksellistä kirjoittamista harjoitellaan alkaen omasta nimestä.

5.5 Kielen rakenne

Suomen kielen rakenne poikkeaa monien kielten rakenteesta. Sanojen taivuttamisella ja ääntämisellä tehdään oleellisia merkityseroja (Liite 3). Myös suomenkielinen sanasto on osaksi omaperäistä. Kielen oppimiseksi tarvitaan tavoitteellista ja täsmällistä suomen kielen opetusta arkielämän tilanteiden lisäksi. Lapselle opetetaan suomen kielen sanastoa, käsitteitä ja lauserakenteita huomioiden lapsen kielellinen ja kehityksellinen taso. Lapsen kielen tasosta saa arvokasta tietoa kirjaamalla lapsen puhetta. Kirjattu puhe antaa käsityksen lapsen kielen käytöstä ja laajuudesta. Tämän tiedon perusteella voi

kunkin lapsen kohdalla suunnitella opetettavia asioita. Kielen rakenteita opetetaan toiminnan kautta.

Kielen rakenteen oppimisen kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota sana- ja lauserakenteisiin. Lapsen kielitaidon kehittyessä laajennetaan kielenkäyttöä, siirrytään pidempiin ja käsitteellisimpiin ilmaisiin esimerkiksi *Tyttö istuu. Tyttö istuu tuolilla. Pieni tyttö istuu punaisella tuolilla.* Kasvattaja käyttää selkeitä, yksinkertaisia ja kokonaisia lauseita sekä ääntää sanojen loput kuuluvasti. Sanojen päätteitä voidaan painottaa niitä opetettaessa esimerkiksi *Haluatko sinä maitoa? Minä istun tuolilla. Sinä nukut sängyssä.* Kielen kehittyessä lapsi oppii suomen kielen oikeita rakenteellisia ilmauksia.

6 SUOMI TOISENA KIELENÄ (S2) -OPETUS

Suomi toisena kielenä opetuksen tavoitteena on tarjota lapselle mahdollisuus saavuttaa toiminnallinen kaksikielisyys, jolloin hän pystyy luontevasti kommunikoimaan molemmilla kielillään erilaisissa tilanteissa. Opetuksen tulee olla systemaattista ja jatkuvaa koko varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ajan. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa noudatetaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yleisiä opetussuunnitelmia sekä erillistä S2 -opetussuunnitelmaa. Opettamisessa tulee huomioida kielen eri osa-alueet mahdollisimman laajasti lapsen taitojen ja kykyjen mukaan. S2-opetuksen tavoitteita asetettaessa huomioidaan lapsen yksilöllinen kehitystaso ja tausta (ikä, temperamentti ja kulttuuri) kokonaisvaltaisesti. Kielellisten taitojen lisäksi huomioidaan myös lapsen sosiaaliset, motoriset ja kognitiiviset taidot. Lapsen kielen kehitystä arvioidaan jatkuvasti havainnoimalla lasta erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Arkitilanteiden hyödyntäminen suomen kielen opetuksessa tarjoaa samalla mahdollisuuden tutustuttaa lapsi erilaisiin kommunikaatio- ja kielenkäyttötilanteisiin. Aikuisen tulee sanoittaa, kuvailla ja selittää asioita, esineitä, tekemistä ja tunnetiloja. Sanoja opetellaan ja toistetaan esimerkiksi pukemisessa, ruokailussa, leikeissä ja opetustuokioissa. Opeteltavan asian harjoitusta ja toistoa eri tilanteissa tarvitaan paljon. Aikuinen mukauttaa kieltään lapsen suomen kielen tasolle sopivaksi.

Lapselle annetaan aikaa tutustua uuteen ympäristöön ja uusiin ihmisiin. Opetuksessa lähdetään liikkeelle lasta itseään lähellä olevista asioista: lapsen oma keho, vaatteet, ruokailu, koti- ja päiväkotiympäristö ja muut arjessa esiintyvät asiat. Usein tällainen perussanasto on suomalaiselle lapselle itsestään selvää, mutta maahanmuuttajataustaiselle lapselle niitä täytyy opettaa. Lasta opetetaan nimeämään ja kuvailemaan asioita. Lapsen edistyessä tavoitteena on, että hän ymmärtää ja käyttää aktiivisesti suomen kieltä sekä harjoittelee oikeita suomen kielen rakenteita. Opetustilanteissa harjoitellaan erilaisia kommunikaatio- ja kielenkäyttötapoja: nimeämistä, kertomista, sosiaalisia fraaseja, huomion hakemista, kysymistä, vastaamista, pyytämistä, kieltäytymistä ja tunteiden ilmaisua. Kielen opettamisessa mallittamisella on keskeinen merkitys.

Päivähoidossa ja esiopetuksessa S2 -opetus toteutuu pääosin arjen toiminnan yhteydessä suomenkielisten lasten ja aikuisten kanssa yhdessä toimien. Varsinaisia opetustuokioita voidaan järjestää myös pienryhmissä tai lapsen kanssa erikseen. Kielen opettaminen edellyttää opettajan tietoisuutta kielen oppimisen prosesseista. Opettajan tehtävänä on luoda rakenteet, joilla tuetaan kielen opettamisen suunnittelua, järjestämistä ja toteuttamista. Päivähoitoikäisten lasten S2-opetuksessa käytettävät harjoitukset ja materiaalit ovat samoja kuin suomenkielisten lasten opetuksessa. Käyttökelpoista

materiaalia kielen opetukseen saadaan soveltamalla olemassa olevia leikkejä, leluja, pelejä ja kirjojen tekstejä. Riimit, runot, lorut, laulut, laulu- ja sanaleikit tutustuttavat lasta sanojen rakenteisiin ja rytmiin. Niiden avulla äännerakenteiden samankaltaisuudet ja erot havainnollistuvat. Lisäksi voidaan hyödyntää puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia kuten piirtämistä, kuvia, esineitä ja kehon kieltä. Esimerkiksi kuvia voidaan käyttää jäsentämään päivä- ja viikko-ohjelmaa, toiminnan suunnittelua ja toteutusta sekä leikkien valintaa.

Toisen kielen opetus on kielikasvatusta, jossa tulee huomioida lapsen kokonaisvaltainen oppiminen ja kehitys. Toiminta suunnitellaan huomioiden lapselle ominaiset tavat toimia: leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen ilmaiseminen ja kokeminen. Kieltä opetetaan toiminnallisilla keinoilla, esimerkiksi paikkaa ilmaisevia asioita harjoitellaan liikuntaleikkien avulla (ryömitään pöydän alta, kiivetään penkin yli, juostaan huoneen ympäri). Kielen opetukseen on kehitetty myös menetelmiä kuten TPR (Total Physical Response, Vieraan kielen oppiminen toiminnan kautta) sekä tietokonepohjaisia opetusohjelmia. S2-kielen opettamiseen on laadittu esimerkiksi Aamusarja, joka sopii päivähoitoon opettajan oppaaksi.

7 TOISEN KIELEN OPPIMINEN

Kieli on samalla sekä oppimisen kohde että väline muulle oppimiselle. Kieli on ajattelun ja kommunikoinnin väline ja antaa käsitteet ympäröivän maailman hahmottamiseen. Kieli on myös tunteiden ilmaisun väline. Suomen kieli on väline suomalaisen kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Toisen kielen oppimisessa painottuu erityisesti lapsen oman äidinkielen merkitys. Toisen kielen oppiminen helpottuu, kun lapsen oman äidinkielen perusta on vahva. Tällöin lapsella toisen kielen oppiminen tapahtuu rinnakkain äidinkielen oppimisen kanssa.

Suomi toisena kielenä -oppiminen etenee periaatteessa samassa järjestyksessä kuin suomen oppiminen äidinkielenä. Oppimiseen vaikuttavat kuitenkin lapsen oman äidinkielen ja suomen kielen rakenteelliset erot sekä lapsen kielellinen ja kulttuurinen ympäristö. Kielen oppimisen eteneminen ei tapahdu iän vaan taitojen kehittymisen mukaan. Kieltä oppiakseen lapsi tarvitsee saada säännöllisesti suomen kielen mallia vertais- ja pienryhmissä. Tämä tukee myös mahdollisuutta luoda sosiaalisia suhteita niin aikuisiin kuin toisiin lapsiin.

Seuraavassa taulukossa on kuvailtu toisen kielen oppimisprosessia, jossa kiinnitetään huomiota kielen viestinnälliseen käyttöön ja kommunikaatiotaitoihin. Oppiakseen suomen kieltä maahanmuuttajataustainen lapsi tarvitsee yhdessä tekemistä, paljon positiivista palautetta, onnistumisen kokemuksia, rajoja ja välittämistä.

Toisen kielen oppimisprosessi

1. vaihe	<ul style="list-style-type: none">• lapsi puhuu vain omalla äidinkielellään• lapsi harjoittelee mielessään ja matkii sekä toistaa sitä, mitä kuulee• osa lapsista havaitsee aktiivisesti eri kieliä ympäristössä, mutta on itse hiljaa• vaihe kestää muutamasta viikosta jopa yli vuoteen
2. vaihe	<ul style="list-style-type: none">• lapsi kommunikoi ei-kielellisesti• kiinnittää toisen huomion itseensä• pyytää asioita ja jäljittelee ei-kielellisin keinoin• voi olla puhumatta mitään• kartuttaa ja havainnoi aktiivisesti uutta kieltä• harjoittelee hiljaisesti uusia asioita• vaihe voi olla lyhyt tai kestää melko pitkään
3. vaihe	<ul style="list-style-type: none">• lapsi alkaa julkisesti käyttämään uutta kieltä• kieli ei suju kieliopillisesti oikein käyttää tilannesidonnaisia fraaseja, lyhyitä lauseita ja yksinkertaisia muotoja
4. vaihe	<ul style="list-style-type: none">• lapsi on omaksunut kielelliset peruskommunikointitaidot• ilmaisut ovat edelleen lyhyitä, mutta täsmällisempiä• pystyy melko hyvin kommunikoimaan toisella kielellä• on omaksunut toisen kielen tärkeimmät säännöt

Lähde: OPH, Kike, 2005;7-9

Kasvattajan tulee tiedostaa, että lapsen sujuvalta tuntuva kieli saattaa olla pintasujuvuutta, jonka oppimiseen menee yhdestä kahteen (1-2) vuotta. Pintasujuvuudella tarkoitetaan kykyä puhua kieltä sujuvasti tavallisissa konkreettisissa arkipäivän asioissa. Jotta lapsi selviytyisi oppimisen haasteista, hänen tulee saavuttaa myös ajattelunkieli, joka mahdollistaa kognitiivisen toiminnan ja kyvyn ratkaista ongelmia kielen avulla vailla käytännön yhteyttä. Koko kielenoppimisprosessi kestää viidestä seitsemään (5-7) vuotta. Samalla kun lapsi oppii suomen kieltä, hän tutustuu myös suomalaiseen kulttuuriin ja tapoihin, niinpä maahanmuuttajataustaisilla lapsilla suomen kielen oppiminen onkin osana kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomen kielen ollessa puutteellinen mahdollisuudet selvittää koulussa, opiskelussa ja työelämässä vaikeutuvat.

8 DOKUMENTOINTI JA ARVIOINTI

Lapsen säännöllinen ja monipuolinen havainnointi ja dokumentointi ovat perustana myös S2-opetukselle. Havainnointi tapahtuu arjessa ja tarkoittaa lapsen toiminnan ja kokonaisvaltaisen kehityksen seuranta sekä huomioita suomen kielen oppimisessa. Arviointia toteutetaan yksilötyöskentelyssä, pien- ja suurryhmissä. Arvioinnin tulee olla kannustavaa ja lapsen myönteistä minäkuva tukevaa sekä ilmaista vahvuudet ja harjoitusta tarvitsevat alueet. Lapsi on aina kokonaisuus, jossa kaikki kehityksen osa-alueet vaikuttavat toisiinsa. Yhteistyössä vanhempien, päivähoidon, neuvolan ja mahdollisten muiden lasta tutkivien tahojen kanssa saadaan kokonaiskuva lapsen sen hetkisestä tilanteesta. Lapsen vasu, esiopetuksen oppimissuunnitelma ja niihin sisältyvä henkilökohtainen S2-suunnitelma sekä kasvunkansio ovat tärkeitä dokumentoinnin välineitä.

Seurannan ja dokumentoinnin tukena on myös erilaisia lomakkeita. Kaikissa radanvarsikunnissa on käytettävissä "Suomi toisena kielenä oppimisen seuranta päiväkodissa" -lomake (Liite 4). Lisäksi on kuntakohtaisia arviointivälineitä, kuten esim. Kettu-testi, Lumiukko -testi ja Lauran päivä -arviointi, joita käytetään suomen kielen kehityksen seurannan tukena. Näistä Lauran päivä -arviointi on kehitetty Suomi toisena kielenä -opetuksen arviointiin. Kun käytetään suomalaiseseen kulttuuriin sidoksissa olevia arviointimenetelmiä mittaamaan lapsen kieli- ja käsityskykyä, niin arvioinnin tulos tulee muistaa suhteuttaa lapsen kokemusmaailmaan ja aikaan kielen oppimisessa. Arviointitulosta ei pidä verrata samanikäisen suomenkielisen lapsen kielitaitoon vaan tulos on suuntaa antava. Arvioinnin tarkoituksena on saada tietoa lapsen suomenkielen oppimisesta lapselle itselleen, häntä hoitavalle ja opettavalle henkilöstölle, lapsen vanhemmille ja seuraavalle kasvatus- ja opetusasteelle.

Seuranta ja dokumentointi ovat pohjana opetuksen suunnittelulle, järjestämiselle ja arvioinnille. Lapsen suomen kieltä arvioitaessa käytössä ovat havainnot, suunnitelmat, lomakkeet ja testit. Kaikki kielen osa-alueet tulee ottaa huomioon. Eurooppalaisen viitekehyksen mukaan, johon S2-suunnitelma perustuu, näitä ovat kuullun ymmärtäminen, luetun ymmärtäminen, suullinen vuorovaikutus, puheen tuottaminen ja kirjoittaminen (luki-valmiudet). Arvioinnin, niin seurannan kuin dokumentoinninkin, on oltava säännöllistä. Kuntakohtaisesti sovitaan esiopetuksen ja perusopetuksen aloittavien lasten kielitason arvioinnin käytänteistä, kuka arvioi ja milloin. Oppimisvaikeuksia tai kielellisiä erityisvaikeuksia epäiltäessä täytyy arvioida myös oman äidinkielen hallinta ja käytön laajuus. Tässä tarvitaan usein tulkkiä apuna. Suomea toisena kielenä puhuvalla lapsella on myös oikeus puheterapiapalveluihin. Puheterapeutille ohjaaminen tapahtuu kunnan käytänteiden mukaisesti. Mikäli tarpeen, lapsi voidaan myös ohjata jatkotutkimuksiin.

Erilaisissa varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa on asetettu tavoitteita toiminnalle. Vasun perusteissa (2005) muistutetaan järjestelmällisestä ohjauksesta, jota lapsi tarvitsee kielen omaksumiseen ja käyttöön. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000) korostaa, että lapsella on mahdollisuus opiskella suomea sekä ohjauksessa että luonnollisissa viestintätilanteissa. Kuntien sekä yksikköjen varhaiskasvatussuunnitelmat linjaavat omalta osaltaan toimintaa. Arvioinnissa on syytä tarkastella, kuinka kukin yksikkö ottaa nämä tavoitteet ja linjaukset huomioon. Työntekijät arvioivat myös, kuinka lapsen vasussa ja henkilökohtaisessa S2-suunnitelmassa heille asetetut tavoitteet ovat toteutuneet.

Maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitetaan lasta, jonka molemmat tai toinen vanhemmista / huoltajista on maahanmuuttaja.

- Maahanmuuttaja** Yleiskäsite, jota käytetään kaikista maahanmuuttaneista toisen valtion kansalaisista tai Suomen kansalaisesta, joka palaa takaisin Suomeen.
- Pakolainen** Henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansalaisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta. Pakolaisiksi kutsutaan Suomessa myös henkilöitä, jotka ovat saaneet jäädä maahan suojelun tarpeen vuoksi tai humanitäärisistä syistä. Pakolaisstatuksen tai oleskeluluvan myöntää Suomen ulkomaalaisvirasto.
- Kiintiöpakolainen** Henkilö, jolle UNHCR (YK:n pakolaistoimisto) on myöntänyt pakolaisstatuksen ja jolle on myönnetty maahantulolupa vuosittain valtion tulo- ja menoarvion yhteydessä päätettävän pakolaiskiintiön puitteissa (750 pakolaisen kiintiö / vuosi).
- Paluumuuttaja** Syntyperältään suomalainen, joka on asunut Suomen rajojen ulkopuolella ja palaa takaisin Suomeen esim. suomenruotsalaiset, inkeriläiset paluumuuttajat, Viron ja entisen Neuvostoliiton alueelta muuttavat suomalaiset (pääsääntöisesti Petroskoin, Pietarin ja Tallinnan alueella).
- Turvapaikanhakija** Henkilö, joka anoo kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Turvapaikkahakemus tehdään heti maahan tullessa tai mahdollisimman pian maahantulon jälkeen.
- Siirtolainen** Henkilö, joka muuttaa pysyvästi asumaan toiseen maahan hankkiakseen siellä toimeentulonsa.
- Siirtotyöläinen** Hakeutuu toiseen maahan hankkiakseen elantonsa, mutta ei asetu maahan pysyvästi.
- Ulkomaalainen** Henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen. Esim. turisti, liikemies tai siirtolainen, pakolainen, turvapaikanhakija, jolla on toisen maan kansalaisuus.
- Ulkosuomalainen** Suomen rajojen ulkopuolella asuva Suomen kansalainen tai syntyperältään suomalainen

SUOMI TOISENA KIELENÄ –OPETUKSEN (S2) HENKILÖKOHTAINEN
SUUNNITELMALOMAKE JA SUOMEN KIELEN SEURANTA PÄIVÄHOIDOSSA –
LOMAKE OVAT OSANA VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITELMAN
LOMAKKEISTOA.

YLEISOHJEET SUOMI TOISENA KIELENÄ -OPETUSSUUNNITELMAN (S2)
LAADINTAAN

Suomi toisena kielenä (S2)-suunnitelma

- Laaditaan maahanmuuttajataustaisille lapsille, joiden suomen kielen taito on joiltakin osin puutteellinen.
- Perustuu varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen suunniteltuun Suomi toisena kielenä -opetussuunnitelmaan.
- Suunnitelma laaditaan vanhempien kanssa käytävässä keskustelussa noin kuukauden kuluttua päivähoiton alkamisesta. Tarvittaessa käytetään virallista tulkkiä.

Opetuksen tavoitteet, ryhmässä ja S2-tuokioilla

- Tavoitteita kirjataan realistinen määrä ottaen huomioon lapsen ikä- ja kehitysvaihe.
- Yksikin tavoite aluksi riittää, koska tarkoituksena on pyrkiä tukemaan lasta hänen suomen kielen kehityksessään.
- Tavoitteet laaditaan lähtötason arvioinnin ja/tai S2 -opetussuunnitelman pohjalta.
- Tavoitteet ja menetelmät tarkistetaan sovituin aikaväleihin yhdessä vanhempien ja henkilökunnan kanssa.

Opetuksen sisällöt

- Opetuksen sisällöt valitaan lapsen omasta lähipiiristä ja edetään tutusta tuntemattomampaan.
- Keskeiset sisällöt tulee valita lapsen tavoitteiden kannalta mielekkäiksi ja ikäkausittain tarkoituksenmukaisiksi kokonaisuuksiksi.
- Suomen kielen opetuksessa harjoitellaan erilaisten monipuolisten virike- ja kuvamateriaalien käyttämistä opetuskeskustelujen ja lasten omien tarinoiden pohjana.
- Sisällöt tavoitteineen liitetään S2-tuokioiden lisäksi lapsen arjen toimintoihin, joten lapsen oppiminen vahvistuu harjoittelun ja toistojen myötä.

Arviointi

- Lapsen tausta ja vähitellen kehittyvä kielitaito on huomioitava myös arvioinnissa.
- Lapsen kielitaitoprofiili voi olla hyvinkin epätasainen.
- Suomen kielen taidon määrittäminen perustuu lapsen monipuoliseen havainnointiin ja erilaisiin arviointimenetelmiin.
- Arvioinnissa tulee ottaa huomioon, että kielen syvälinen oppiminen on keskimäärin 5-7 vuotta kestävä prosessi.

Vanhempien kanssa keskustellaan, tarvittaessa tulkin kanssa

- Mitä on suomalainen varhaiskasvatus?
- Päiväkodin/ ryhmän toiminta-ajatus ja tavoitteet
- Mikä on S2-suunnitelma, miksi ja miten sitä käytännössä toteutetaan?
- Millaisia arviointimenetelmiä on käytössä ja milloin niitä tehdään.
- Päiväkodin ja neuvolan sekä muiden mahdollisten tahojen kanssa tehtävä yhteistyö lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa.

SUOMI TOISENA KIELENÄ -OPETUKSEN (S2)
HENKILÖKOHTAINEN SUUNNITELMA
v. 20__ - 20__

Nimi	Syntymäaika
Huoltajat	
Oma äidinkieli: Mitä kieltä / kieliä kotona puhutaan? (esim. mitä kieltä vanhemmat puhuvat lapselle, luetaanko lapselle ja millä kielellä, mitä kieltä sisarukset/vanhemmat puhuvat keskenään)	
Oman äidinkielen kehitys: (Esim. ymmärtääkö lapsi kotona puhuttua kieltä / kieliä, miten lapsi kertoo asioistaan omalla äidinkielellään, vanhempien arvio lapsen äidinkielen käytöstä ja taidosta.)	
Suomen kielen kehitys	
S2-tavoitteet / arviointi ja seuranta (katso liite: S2-oppimisen seuranta alle kouluikäisillä)	

Päiväys __ / __ 20__

Huoltajan allekirjoitus _____

Suomi on erilainen kieli

Lähes kaikki Euroopassa puhutut kielet ovat sukua toisilleen, ne kuuluvat indoeurooppalaisiin kieliin. Suomi sen sijaan kuuluu uralilaisiin kieliin; suomalais-ugrilaiseen kielikuntaan. Lähin sukukieli on viro, kaukaisin unkari. Suomen kieli on aikojen kuluessa saanut paljon vaikutteita indoeurooppalaisista kielistä.

Suomen kielen rakenne poikkeaa huomattavasti indoeurooppalaisten kielten rakenteesta. Myös sanastomme on osaksi omaperäistä.

Mikä on erilaista?

Suomen kielessä ei ole artikkeleita (vrt. a, the), eikä sanoilla ole sukua.

Suomen kielen sanoista tehdään eri muotoja päätteiden, suffiksien avulla.

Indoeurooppalaisissa kielissä ero tuodaan ilmi yksittäisten sanojen avulla.

- Verbeihin liittyvät päätteet kertovat esim. verbin persoonan, tapahtuman ajankohdan (tempuksen) tai puhujan mielipiteen (moduksen).
Puhu-i-n suomea.
Puhu-tte-ko suomea?
Puhu-isi-tte-ko suomea?
Puhuu-ko-han Hang suomea?
- Nominieihin (substantiiveihin, adjektiiveihin, pronomineihin ja lukusanoihin) liittyvillä päätteillä tuodaan esille samoja asioita kuin esim. englannin kielen prepositioilla.
Kirjoitan lyijykynä-llä paperi-lle.
Ajan auto-lla.
Juon muki-sta.
- Kongruenssi tarkoittaa sitä, että nominin edessä oleva määräite (adjektiivi, pronomini tai numero) on samassa sijamuodossa ja samassa luvussa kuin nomini.
tyttö-lle ----- kaunii-lle piene-lle tyttö-lle.
pu-i-sta ----- kaik-i-sta suur-i-sta pu-i-sta
- Suomen kielen taivutussysteemi voi aluksi näyttää sekavalta. Päätteitä on paljon, eikä niitä voi liittää aina suoraan sanan perusmuotoon. Täytyy oppia sanan vartalo, johon tietyt päätteet liitetään. Päätteiden liittäminen sanoihin on kuitenkin melko mekaanista ja säännönmukaista. Poikkeuksia on vähän.
tyttö ----- tyttö-llä
opiskella -----opiskele-n, opiskel-tiin
- Sanojen ääntämiseen ja oikein kirjoittamiseen vaikuttaa ns. vokaalisointu eli vokaaliharmonia: Vokaalit a, o ja u eivät voi olla samassa sanassa kuin vokaalit ä, ö tai y. Vokaalit e ja i ovat neutraaleja; ne voivat kombinoida kaikkien vokaalien kanssa.

Vokaaliharmoniasta johtuu se, että monella päätteellä on kaksi (foneettista) varianttia.

kaupa-ssa, keittiö-ssä; tori-lla, tie-llä

Sanan vartalon vokaaleista riippuu se, kumpi päättevariantti valitaan:

Jos vartalossa on vokaali a, o, tai u, on päätteessäkin a, o, u. Muussa

tapauksessa päätteessä on ä, ö tai y.

tuoli-lta, hylly-ltä; puhu-vat-ko? teke-vät-kö?

- Suomen kielen äänneillä (vokaaleilla ja konsonanteilla) on kaksi kvantiteettia: lyhyt ja pitkä. Lyhyt äänne kirjoitetaan yhdellä kirjaimella ja äännetään lyhyenä (tuli), pitkä äänne kirjoitetaan kahdella kirjaimella ja äännetään pitkänä (tuuli, tulli).

Äänneiden pituuden erottaminen niin puheessa kuin kirjoituksessakin on erittäin tärkeää siksi, että äänneen pituus vaikuttaa sanan merkitykseen.

Vertaa kuka, kukka; mato, matto; raja, raaja; valita, valittaa.

Ulkomaalaisen on usein aluksi vaikea kuulla äänneiden pituuksia – niillähän ei ole välttämättä ratkaisevaa merkitystä opiskelijan omassa äidinkielessä.

Lähde: White, 2001: Suomen kielioppia ulkomaalaisille

Lapsen nimi: _____

KIELELLINEN KEHITYS	3v. pvm	4v. pvm	5v. pvm	6v pvm	7v pvm	kommentteja
1. Puhuu enimmäkseen äidinkieltään						
2. Toimii yksinkertaisten tilannesidonnaisten ohjeiden mukaan (esim. mennään ulos, laita lelut laatikkoon)						
3. Ilmaisee tarpeitaan osittain eleillä, osittain yksittäisillä sanoilla						
4. Esittää kysymyksiä : - mikä, mitä..?						
5. Puhuessaan sekoittaa kielet samassa virkkeessä. (Huom! Kielten sekaantumisella on kielen oppimisen eri vaiheissa eri merkitys.)						
6. Vastaa yhdellä sanalla ja osaa joidenkin esineiden tai asioiden nimet suomeksi.						
7. Osallistuu sormileikkeihin ja loruihin yms.						
8. Pystyy toistamaan tuttuja fraaseja, ääntäminen paranee jatkuvasti: 1-3 sanaa 1-5 sanaa virkeitä						

KIELELLINEN KEHITYS	3v. pvm	4v. pvm	5v. pvm	6v pvm	7v pvm	kommentteja
9. Vastaa kysymykseen yksinkertaisella suomenkielisellä lauseella (joka ei välttämättä ole kieliopillisesti oikein)						
10. Käyttää suomen kieltä kertoessaan tarpeistaan, usein lyhyinä ja puutteellisina lauseina						
11. Aloittaa keskustelun suomeksi: - yhden henkilön kanssa - ryhmässä						
12. sanavarasto laajenee, mutta rajoittuu vielä arkipäivän aiheisiin.						
13. Ymmärtää yksinkertaisia - adjektiiveja (iso - pieni) - paikanmääreitä (edessä - takana) tunnistaa vastakohtia (puhdas - likainen)						
14. Viestii sujuvasti, vaikka tekee virheitä (esim. kielioppivirheet sallittuja)						
15. Noudattaa käsitteitä sisältäviä ohjeita (esim. voisitko hakea sinisen pallon ylähyllyltä, laita lusikka lautasen viereen)						
16. Selviää konfliktitilanteissa itsenäisesti suomen kielellä (joskus, useimmiten, tarvitsee vielä aikuisen avukseen)						
17. Osaa nimetä tunteita suomen kielellä - yhdellä sanalla (esim. kipeä, surullinen, iloinen) - kahdella sanalla (esim. tyttö iloinen, minuun sattuu) - lyhyellä lauseella (esim. minä olen iloinen)						

KIELELLINEN KEHITYS	3v. pvm	4v. pvm	5v. pvm	6v pvm	7v pvm	kommentteja
18. Esittää kysymyksiä: - miksi, miten, mihin, milloin?						
19. Osaa antaa yksinkertaisia ohjeita esim. leikin tai pelin aikana (anna pallo minulla, nyt saa katsoa)						
20. Viestintätaidot kehittyvät; osallistuu ryhmässä käytäviin keskusteluihin						
21. Osaa - selostaa tarinan juonen kuulemansa perusteella - pystyy arvaamaan tulevia tapahtumia (looginen päättely)						
22. Alkaa tuottaa kieliopillisesti oikeita ilmaisuja. - käyttää myös sivulauseita						
23. Pystyy selittämään syy- ja seuraussuhteita; - mitä tapahtuu ensin ja mitä siitä seuraa (esim. kun muki kaatuu, niin maito valuu lattialle)						

Lukemisen ja kirjoittamisen valmiudet	3v. pvm	4v. pvm	5v. pvm	6v pvm	7v pvm	kommentteja
1. Visuaalinen erottelukyky: löytää kaksi samanlaista kuvaa						
2. Osaa nimetä - kirjaimia - numeroita - erottaa kirjaimet numeroista						
3. Ymmärtää, että kirjoitettu kieli merkitsee jotakin sekä kirjoissa että ympäristössä.						
4. Tietää oikean lukusuunnan.						
5. Osaa tavuttaa sanan esim. taputtamalla.						
6. Tunnistaa kuulemansa perusteella äänteen - sanan alussa - sanan lopussa - löytää riimiparit						
7. Ymmärtää äänteen ja kirjaimen vastaavuuden.						
8. Yhdistää sanan ja kuvan.						
9. Alkaa tunnistaa ja ymmärtää oppimisympäristössä olevia sanahahmoja (tai merkkejä, mainoksia)						
10. Osaa arvata tuntemattomia sanoja omaksumansa sanaston puitteissa.						

Aalto-Setälä Reetta ja Poskiparta Elisa (1997), Aakkoskerho, kielellisen tietoisuuden kehittäminen esikoulussa, Oppimistutkimuksen keskus, Turun yliopisto

Ahonen T. & Siiskonen T. & Aro T. (toim.), Sanat sekaisin PS-kustannus, Opetus 2000.

Alahuhta Eila (1995), Leikin ja puhun, liikun ja luen, Otava

Burn Norman, USA, TPR- kuntouttamismenetelmä, Total Physical Responce

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, Opetushallitus

Eurooppalainen viitekehys, Kielten oppimisen,opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys, 2003 WSOY

Helsingin ja pääkaupunkiseudun opetustoimet, Esi- ja alkuopetuksen Portti-arviointi

Huovi Hannele (1998), Salainen maa -esiopetusmateriaali, WSOY

Kala-peli, kielellisten valmiuksien oppimiseen, Early learning Oy

Karppanen Pirjo (1995), Äänneleikit, lukemaan opettamisohjelma esi- ja alkuopetukseen

Kehitysvammaliitto (1998), Päiväkoti-Portaat

Kenttälä, M. 2002, Kieli käyttöön, Suomen kielen alkeisoppikirja, Helsingin Yliopisto, Kielikeskus

KIEPO - Kielilukoulutuspoliittinen projekti 2005 -2007, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto, www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/projektit/kiopo/toteutus (Kielikasvatus ja kielikoulutus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa)

KILI, Kieli ja liikunta - ryhmäkuntoutusohjelma kielihäiriöisille lapsille, Early Learning Oy

Korpilahti Pirjo, Kettu-testi, Helsingin yliopisto fonetiikan laitos

Laitala Maija, 2007 Lauran päivä suomi toisena kielenä -kartoitusaineisto esiopetukseen, Opetushallitus

Lappalainen U. & Vesterinen-Sumu E. 1997, Aamu, Suomen kielen kuvasanakirja, Opetushallitus.

Lappalainen U. & Vesterinen-Sumu E. 1997, Aamu, Suomen kielen sanakirjan tehtäväsivut, Opetushallitus.

Lappalainen U. 1999, Aamu. Suomen kielen lukemisto ja peruskielioppi, Opetushallitus

Lummelahti Leena (1995), Lapsikeskeinen esiopetus, Kirjayhtymä Oy

Leena Nissilä - Maisa Martin - Heidi Vaarala - Ilona Kuukka, 2006, Saako olla suomea? Opas suomi toisena kielenä -opetukseen, Opetushallitus

Leena Nissilä (toim.), KIKE Kielellisen kehityksen diagnosoiva tehtäväsarja suomi toisena kielenä –opetukseen, 2005, Opetushallitus

Leino P. 2002, Suomen kielioppi, Otava

Mikämikämaa, monikulttuurinen varhaiskasvatusaineisto (1996), Sosiaali- ja terveysministeriö Pakolaistoimisto, Edita Oy

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA, 2007, Moniku, Sosiaalinen vahvistaminen pääkaupunkiseudun monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa v. 2005 – 2007

Monitori, maahanmuuttaja-asioiden ammattilehti, Työministeriö maahanmuuttoasiat, Edita Prima Oy, www.mol.fi/monitori

Työministeriön kotisivut osoitteessa www.mol.fi/migration/
- työministeriön tuottamaa maahanmuuttajia koskevaa aineistoa

Siiskonen T, Aro T. & Ketonen R. (toim.), Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa, Ps-kustannus, Opetus 2000

Työministeriön Maahanmuuttokirjasto, käyttöoikeus maahanmuuttajien kanssa työskentelevillä

Torneus Margit (1991), Löytöretki kieleen, Helsinki, Valtion painatuskeskus

Torneus Margit, Hedström Gun-Britt ja Lundberg Ingvar, Löytöretki kieleen - leikkejä ja harjoituksia, Helsinki, Valtion painatuskeskus.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista.
Sosiaali- ja terveysministeriö, Julkaisuja 2002:9

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 30.9.2003, Stakes

White L. 2001, Suomen kielioppia ulkomaalaisille